

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1945

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΤΣΩΡΤΣΙΑ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ὡς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἔφερα ἕνα νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἀναγνωρίζεται ὡς ἐθνικὴ καὶ ἡ διδασκαλία τῆς γίνεται εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα. Ὁ νόμος δημοσιεύθηκε καὶ εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» (τ. 36, σελ. 937).

Γιὰ νὰ ἐξηγήσω καλύτερα τὴ σημασίαν τοῦ νόμου ἔδωκα στὶς ἐφημερίδας τὶς ἐξῆς δηλώσεις :

«*Ἦτο καιρὸς ν' ἀναγνωρισθῆ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ὡς ἐθνικὴ καὶ ἵσὸς πρὸς τὴν καθαρῆν, γὰρ λείπει δὲ ἡ μέχρι τοῦδε ὑπάρχουσα ἀντίφρασις. Διότι ἐνῶ τὸ Κράτος ἀναγνωρίζει τὴν δημοτικὴν εἰς τὰ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ λογοτεχνικὰ τὰ διδασκόμενα εἰς τὰ Γυμνάσια, ἐνῶ βραβεύει λογοτέχνας πού γράφουν τὴν δημοτικὴν, ἔπειτα γίνονται διωγμοί, ἐπαύθησαν καθηγηταὶ δημοτικισταί, ἔγιναν δίκαια περὶ τῆς γλώσσης κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς, ὡσὰν δὲν εἴχομεν τότε νὰ κάμωμεν κατὰ καλύτερον. Ὅλα δὲ αὐτὰ γίνονται διότι πολλοὶ ἔχουν ἀκόμη τὴν γνώμην πού εἶχαν ἄλλοτε οἱ ξένοι καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι δηλαδὴ ἡ δημοτικὴ εἶναι γλῶσσα βάρβαρος. Αὐτὸ εἶναι ἀντεθνικὸν νὰ λέγεται. Ἡ δημοτικὴ προῆλθε κανονικὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως καὶ δεικνύει ἴσα-ἴσα τὴν συνέχειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν χιλιετηριδίων, ὅπως ἡ καθαρῆν δεικνύει τὴν συνέχειαν τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Καὶ αἱ δύο μορφαὶ τῆς γλώσσης ἔχουν ἱστορικὸν λόγον καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταδιώκωνται. Ἡ δημοτικὴ ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ εὐκολύνῃ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ τοῦ ἀποφοιτήσαντος ἐκ τοῦ δημοτικοῦ μόνον σχολεῖου, τὰ γεγονότα δὲ τῆς Κατοχῆς καὶ τὸ στασιαστικὸν κίνημα ἔδειξαν ὅτι ὁ λαὸς μας ἔχει ἀνάγκην καλλιτέρας διαπαιδαγωγήσεως. Οἱ πρεσβύτεροι βέβαια τὴν ἡλικίαν δυσκολεύονται νὰ γράφουν εἰς τὴν δημοτικὴν, νομίζουν δ' ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς θὰ παραμεινῆ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ εἰς τὰ γυμνάσια. Πᾶν τούναντίον! Ἡ δημοτικὴ εὐκολύνει τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχαίων καλλίτερον ἀπὸ τὴν καθαρῆν, ὡς ἔδειξαν αἱ μεταφράσεις τοῦ Γρυπάρη καὶ ἄλλων λογοτεχνῶν. Ἐπειτα εἶναι ἀνάγκη νὰ διδαχθῶν καλλίτερα τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν οἱ νέοι, οἱ ὅποιοι θὰ ζοῦν καὶ πενήντα χρόνια ἀργότερα. Ἐνας λόγος πού ἔγιναν τόσα λάθη καὶ ἐγκλήματα ἀκόμη κατὰ τὸ διάστημα τῆς Κατοχῆς εἶναι ὅτι οἱ νέοι μας ἀγνοοῦν τὴν νέαν Ἑλλάδα καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν γνωρίσουν καλλίτερα, νὰ γνωρίσουν τὴν γλῶσσαν τῆς, τὴν ἱστορίαν τῆς, τὴν λογοτεχνίαν τῆς, ὡς ἐνιαῖόν τι ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἡ παιδεία πού ἀγνοεῖ μερικὰς ἐποχὰς τῆς γλώσσης ἢ τῆς ἱστορίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ἐθνικὴ. Καὶ ὅσοι σήμερον καταπολεμοῦν τὴν δημοτικὴν δὲν γνωρίζουν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκτελοῦν ἔργον ἀντεθνικόν».*

Δύο ἐφημερίδες, ἡ «Ἑστία» τῶν κ.κ. Ἀχ. καὶ Κ. Κύρου, καὶ ἡ «Καθημερινή» τοῦ κ. Γ.Α. Βλάχου κατεπολέμησαν τὸν νόμον καὶ τέλος, ὅταν ἦλθεν ἡ Κυβέρνησις Βούλγαρη, ἐμπόδισαν τὴν ἐφαρμογὴν του. Ἐγὼ ἐνίκηθην ἀπὸ τὶς ἐφημερίδας, ἀλλὰ βέβαια καὶ δὲν ἐπείσθηκα ὅτι εἶχα ἄδικο. Τὸ ἄδικο εἶναι μὲ τὶς ἐφημερίδας, οἱ ὁποῖες, ἄς μὴν τὸ λησμονήσουμε, δέχονται πολλὰ δημοσιεύματα στὴ δημοτικὴ, χρονογραφήματα καὶ ἄλλα.

Δὲ θὰ συζητήσω περισσότερο γιὰ τὸ νόμον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἐδῶ μόνον θὰ μιλήσω γιὰ μερικὰ σχόλια καὶ ὑπομνήματα πού γραφῆκαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ νόμου καὶ σχετικὰ μὲ τὴν παιδείαν.

Εἰς τὸ «Ἐθνος» τῆς 6.3.45 δημοσιεύθη τὸ ἐξῆς σημείωμα :

«*Ὑπὸ τῶν προέδρων τοῦ Ἰατρικοῦ Συλλόγου Ἀττικοβοιωτίας, τοῦ Πανελληνίου Ὀδοντιατρικοῦ Συλλόγου, τοῦ Πανελληνίου Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου, τοῦ Ἑθνικοῦ Συνδέσμου Ἀναπήρων Πολέμου 1940—41, τῆς Ὀμοσπονδίας Ἐπαγγελματιῶν καὶ Βιοτεχνῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐνώσεως Παθόντων Ἀστυνομικῶν, τοῦ Συλλόγου Ἀναπήρων Χωροφυλακῆς, τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν 1940—41, τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Ἀποστράτων Ἀξιωματικῶν, τοῦ Συλλόγου Ὑπαλλήλων Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος ὑπεβλήθη πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Ἀντιβασιλείαν, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Κομμάτων μακροσκελὲς ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποῖου, ἀφοῦ ἐκτίθενται ἐν ἀρχῇ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα προσκάλεσαν ἐπὶ τῶν ψυχῶν μεγάλης μερίδος τῆς Νεολαίας ἢ ἀπὸ τριακονταετίας περίπου ἐπιβληθεῖσα διὰ τῆς βίας διαβόητος «ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως», ζητεῖται νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ ταχύτερον ἢ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκκαθάρσις, ἐξυγιάνσις καὶ μεταρρυθμίσις τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἵνα αἱ ἐπόμενοι γενεαὶ διαπνέωνται ὑπὸ θεομῆς καὶ βαθείας θρησκευτικῆς πίστεως, ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα, πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων, πρὸς τὴν ἀπλήν καθαρῆν καὶ γενικῶς πρὸς ὅλας ἐκείνας τὰς αἰωνίας ἀξίας καὶ ἰδανικά, δυνάμει τῶν ὁποίων ἐμεγαλοῦργησεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ παρελθόν καὶ κατέκτησε τιμητικὴν θέσιν ἐν τῷ Κόσμῳ».*

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, καθὼς βλέπετε, ὑπογράφεται ἀπὸ ἀναρμοδίους συλλόγους, ἐγράφηκε ὁμως χωρὶς ἄλλο ἀπὸ παιδαγωγικούς πού δὲν ἠθέλησαν νὰ φανερωθοῦν. Μὲ σοβαρότητα ὑποστηρίχθηκε στὸ ὑπόμνημα ὅτι ἡ «ἐκπαιδευτικὴ

μεταρρυθμίσις» πού ἐγινε πρὸ «τριακονταετίας» ἔφερε ὅλα τὰ κακὰ στὴν Ἑλλάδα.¹ Πῶς ὁμως τὸ κατώρρωσε αὐτό; Ἀπλούστατα μὲ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα!

Πραγματικά λυποῦμαι ὅταν βλέπω αὐτὴ τὴ σύγχυσι, πού δὲν ξέρει κανεὶς ἂν εἶναι ἀκούσια ἢ ἐκούσια. Πιστεύουν πολλοὶ ὅτι κάθε δημοτικιστὴς εἶναι καὶ κομμουνιστὴς, πού δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ὁ Ἴων Δραγούμης ἦτο δημοτικιστὴς, ἀλλ' ὄχι κομμουνιστὴς. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τάχα γνωστό;

Βέβαια οἱ κομμουνιστὲς εἶναι ὅλοι δημοτικιστὲς, διότι θέλουν ὁ κόσμος νὰ καταλαβαίνει εὐκόλα, ὅτι τοῦ λένε. Οἱ συντηρητικοὶ δὲν ἔχουν αὐτὴ τὴν ἀνάγκη; Νομίζει κανεὶς ὅτι θέλουν νὰ μὴ τοὺς καταλαβαίνει ὁ κόσμος καὶ μεταχειρίζονται δύσκολη γλῶσσα, ὄχι βέβαια ὅλοι ἀλλ' ὅσοι δὲν θέλουν νὰ ξέρουν τὴ δημοτικὴ.

Ὅπως εἶπα παραπάνω καὶ σήμερα ἡ δημοτικὴ διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα, ἀφοῦ διδάσκονται καὶ πρέπει νὰ διδάσκονται δημοτικὰ ποιήματα, Σολωμός, Βαλαωρίτης κλπ. Διατί λοιπὸν ἡ ἐπίσημη ἀναγνώρισι τῆς δημοτικῆς βλάπτει καὶ ἔπρεπε νὰ ἐμποδισθῆ; Μήπως ἡ διδασκαλία τοῦ Σολωμοῦ, Βαλαωρίτη καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν διαφθείρει τὴ νεότητα καὶ πρέπει νὰ λείψῃ; Μήπως ἡ γνώσι τῆς χιλιόχρονης ἀκριτικῆς ποιήσεως διαφθείρει καὶ ἡ ἀμάθεια φρονηματίζει;

Τὸ ὑπουργεῖο ὁμως τῆς Παιδείας ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια τὸ διευθύνουν οἱ συντηρητικοὶ παιδαγωγικοί. Πῶς δὲν ἐμπόδισαν τὴ διαφθορά πού ἔφερε ἡ δημοτικὴ τῶν «μεταρρυθμιστῶν», ὅπως λέγουν οἱ παραπάνω σύλλογοι; Ἄλλ' οἱ συντηρητικοὶ ἔκαμαν κάτι ἄλλο. Δὲν κατόρθωσαν νὰ λύσουν τὸ ζήτημα τῶν «ἀδιορίστων» καθηγητῶν, οἱ ὅποιοι δέκα χρόνια ἀπάνω-κάτω γυρίζουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ περιμένουν τὸ διορισμό των. Ἀκόμη ἐβοήθησαν οἱ συντηρητικοὶ τὴν ὀργάνωσι τῆς ΕΟΝ, ἡ ὁποία δὲν πιστεύω σήμερα νὰ δέχεται κανεὶς ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ γι' αὐτὸ μάλιστα νὰ καταργηθῆ ὁ προσκοπισμὸς καὶ ἡ λαμπρὰ ὀργάνωσι τῆς ΧΑΝ. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ κατὰ μεγάλη πλειοψηφία εἶναι συντηρητικὴ καὶ πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ των γίνονται συντηρητικοί. Πῶς ἐπιδρᾷ ἡ «μεταρρυθμίσις» σ' αὐτὴ; Δὲν ἔκαμαν λοιπὸν τίποτα οἱ συντηρητικοὶ γιὰ τὴν παιδεία, ἔχουν μόνον τὴν ἱκανότητα νὰ συκοφαντοῦν καὶ κατάφεραν νὰ πείσουν καὶ τὴν «Ἐστία» καὶ τὴν «Καθημερινή» νὰ καταπολεμήσουν τὸ νόμο περὶ δημοτικῆς.

Ἡ Κυβέρνησι Παπανδρέου, ὅταν ἤλθε, εὗρεκε ἕναν ὀπισθοδρομικὸ νόμο τῆς δικτατορίας (τοῦ

1. Ὁ Καθηγητὴς Χατζῆς λέγει εἰς τὴν «Ἀντιδικία τῶν τόνων» (σ. 444-5) ὅτι «οἱ μεταρρυθμισταὶ εἰργάσθησαν μετὰ λύσεως ἀπεριγράπτου!» Λέγει προσέτι ὅτι «ἡ ὕψηλὴ ποιήσις» θὰ χρησιμοποίησιν εἰς τὸ μέλλον τὴν καθαρεύουσαν· ὅτι ἐγράφη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν δημοτικὴν δὲν λογαριάζεται! Ὁ αὐτὸς καθηγητὴς (σ. 450) φοβεῖται «τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης» καὶ ὀνομάζει «οὐνίτας» ὄλους ὅσοι τολμοῦν νὰ γράφουν λέγουν καὶ ὄχι λέγουσι! Ἀντιθέτως ὁ καθηγητὴς Ἐξαρχόπουλος εἰς τὴν «Ἀντιδικίαν τῶν τόνων» (σ. 217) δέχεται τὴν ἀπλῆ καθαρεύουσα.

1937), κατὰ τὸν ὅποιο «αἱ κεναὶ θέσεις ἐν τῇ Κεντρικῇ Ὑπηρεσίᾳ πλὴν τῶν Γενικῶν Διευθυντῶν πληροῦνται μόνον διὰ προαγωγῆς ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ὑπηρετούντων». Ἔτσι ὁμως ἀποτελεματώνεται τὸ Ὑπουργεῖο καὶ δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀνανεωθῆ καὶ νὰ πνεύσῃ νέος ζεῖδωρος ἀνεμος. Γι' αὐτὸ πολὺ σωστὰ ὁ Ὑπουργὸς κ. Χατζηπέανος τὸν κατάργησε καὶ διώρισε ἐκλεκτὸ ἐκπαιδευτικὸ, τὸν κ. Θρ. Σταύρου στὴ Μ. Ἐκπαίδευσιν, καὶ γενικὸ διευθυντὴ τὸν κ. Ε. Παπανοῦτσο. Τοὺς ἐκπαιδευτικούς αὐτοὺς τοὺς διετήρησα καὶ ἐγὼ καὶ ὁ διάδοχός μου κ. Μπαλάνος, διότι ἀναγνωρίσαμε τὴν ἀξία των. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ συντηρητικοὶ τοὺς κατασυκοφαντοῦσαν ἐξοκολουθητικά. Ὁ κ. Παπανοῦττος εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡθικὴ» ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἐκφύλου, ἐνὸς «τέρατος», καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν ἐζήτησαν κακῶς νὰ τὴν φορτώσουν εἰς τὸν συγγραφέα καὶ ἔστειλαν καταγγελίας σχετικὰς στοὺς Ὑπουργοὺς τῆς Κυβερνήσεως Πλαστήρα.

Ἀκόμη καὶ εἰς τὸ βιβλίον «Ἡ Ἀντιδικία τῶν Τόνων» (σ. 33) πού δημοσίευσε ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ, ὁ καθηγητὴς Χατζῆς διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς δημοτικιστὲς ἀποδίδει πάλιν εἰς τὸν κ. Παπανοῦτσο τὴν ἠθικὴν τοῦ «τέρατος». Ἀνασκευὴ τῆς συκοφαντίας ἔγραψε εἰς τὴν «Νέα Ἐστία» (τ. 36 σ. 938) ὁ παιδαγωγικὸς κ. Καρύδης.

Ὁ κ. Μπαλάνος, πού εἶναι πολὺ συντηρητικώτερος ἀπὸ ἐμένα, ἔστειλε τὸν κ. Παπανοῦτσο στὴν Ἀγγλίαν γιὰ νὰ μελετήσῃ τις τελευταῖες μεταρρυθμίσεις πού ἐγιναν ἐκεῖ εἰς τὰ σχολεῖα καὶ αὐτὸ φθάνει γιὰ νὰ δείξῃ τί ἐκτίμησι ἔχει γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸν αὐτόν.

Πολὺς θόρυβος ἐγινε, καὶ γιὰ τὴν ἀντικατάστασι μερικῶν ἐκπαιδευτικῶν συμβούλων πού διωρίσθησαν ἐπὶ Κατοχῆς. Ἀλλὰ τοὺς περισσότερους ἐξ αὐτῶν διατήρησε καὶ ὁ κ. Μπαλάνος καὶ ἀπ' αὐτὸ φαίνεται πόσο ὑπερβολικὸ καὶ ἀδικο ἦτο τὸ κύριο ἄρθρον τῆς «Ἐστίας» (19-2-45) ἐναντίον μου, διότι ἐπρόκειτο τότε νὰ ἀντικαταστήσω συμβούλους συνταξιούχους καὶ ἄλλους συγγενεὶς ἀστυνομικῶν τῆς Κατοχῆς!

Εἰς τὴν «Ἐστίαν» τῆς 15ης Φεβρουαρίου 1945 ἐγράφηκε τὸ ἐξῆς σημείωμα:

«Διὰ δευτέραν, δυνατηῶς, φορὰν ἀναγκαζόμεθα ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπονοσῶν τῆς Παιδείας κ. Ἀμαντιον. Ἐννοεῖται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐλέω δὲν ξεῦρομεν τίνος, —διότι, βεβαίως, οὐδεμίαν λαϊκὴν ἢ ἄλλην ἐντολήν ἔχει— ἐπεδόθη εἰς διακονισμὸν τοῦ... γλωσσικοῦ ζητήματος, ὡσὰν περὶ αὐτοῦ νὰ ἐπρόκειτο. Χθὲς δὲ ἐφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ δηλώσῃ δι' ὅσοι καταπολεμοῦν τὴν δημοτικὴν ἐκτελοῦν ἔργον ἀντεθνικόν.»

«Κατὰ πόσον ἡ προδοσία εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ παράδοσις τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐγίνεν ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς ἢ τοὺς πολεμίους των εἶναι ἕνα ζήτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ κληθῆ κάποιος νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ὁ κ. Ἀμαντιον. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι δὲν πρόκειται σήμερον περὶ αὐτοῦ. Ἔργον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας σήμερον ἦτο νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐγκληματικὰ σφάλματα τῆς τελευταίας δεκαετηστίας. Διότι ἀπεδί-

χθὴ πασιφανῶς πλέον, διὲν ἡ καταστροφὴ καὶ ἐξα-
χρεϊώσις τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, εἰς τὴν ὁποίαν
ἐοικετο ἡ ἀντιεθνικὴ ἀναρχία κατὰ τὸ τελευταῖον
κίνημα, ὠφείλετο εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Καὶ
οἱ χειρότεροι καὶ πλέον αἰμοβόροι «καθοδηγηταί»
τῆς ἐθνικῆς προδοσίας ἦσαν ἀκριβῶς δημοδιδάσκα-
λοι εὐνοούμενοι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.
Ἄντι λοιπὸν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του ὁ κ. Ἀ-
μαντος ὑψώσῃ πάλιν τὴν σημαίαν τοῦ γλωσσικοῦ
ἀγῶνος! Ἄξιός ἐστι μισθός του!»

Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ πάλιν ἐπίτηδες γίνεται
σύγχυσις δημοτικιστῶν καὶ κομμουνιστῶν γιὰ
νὰ βγοῦν οἱ δημοτικιστὲς προδότες καὶ ἐγὼ
φυσικά. Γι' αὐτὸ «κάποτε» θὰ κληθῶ νὰ ὁμι-
λήσω. Μήτῳς πρέπει νὰ εἶναι παρὼν καὶ ὁ
κ. Μανιαδάκης; Ὁ κ. Μανιαδάκης ὁμοίως μὲ χα-
φιέδες παρὰκολουθοῦσε τὰ μαθήματα τοῦ Πανε-
πιστημίου. Ἐπειδὴ ἴσως δὲν θὰ μὲ πιστεύσετε
δι' ὅ,τι λέγω περὶ χαφιέδων, φέρω μάρτυρα συν-
τηρητικὸν, τὸν καθηγητὴ Λογοθέτη («Ἀντιδικία
τῶν τόνων» σ. 305). Καὶ τὸ ἄρθρον τῆς «Ἐ-
στίας» ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇ τὸ δημοτικὸν σχο-
λεῖο αἰτία τῆς ἐξαχρεϊώσεως τῆς νεολαίας» καὶ
τοὺς δημοτικιστὰς δασκάλους ὡς τοὺς χειρότερους
«καθοδηγητὰς» καὶ ἐγκληματίαι. Νὰ πιστεύσουμε
ὅτι πράγματι ἡ «Ἐστία» δὲν ξέρει τίς ἀληθι-
νὲς αἰτίαι τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Δεκεμβρίου;

Βεβαίως δὲν ξέρω πόσοι δάσκαλοι ἐγ-
κλημάτησαν. Ὅταν ἦμουν ὑπουργὸς (ἀμέσως
μετὰ τὰ ἐγκλήματα τοῦ Δεκεμβρίου) δὲν ἦτο
εὐκόλον νὰ συγκεντρωθοῦν οἱ σχετικὲς πληροφο-
ρίαι καὶ ἀκόμη οὔτε σήμερον ἴσως δὲν ἔχουν συγ-
κεντρωθῆ. Ἐνα ὁμοίως εἶναι σίγουρον. Εἰς τὸ Ἄλ-
βανικὸν ἔπος, εἰς τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ
ἐσκοτώθησαν τόσοι νέοι ἀπόφοιτοι τοῦ δημο-
τικοῦ καὶ τόσοι δάσκαλοι. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι
προδότες; Διὰ νὰ ἐξευτελισθῆ ὁ μισητὸς εἰς ὠ-
ρισμένους καθηγητικὸς φιλικὸς κύκλος τῆς
«Ἐστίας» ὑπουργὸς κατηγοροῦνται ὡς προδό-
τες καὶ αὐτοὶ οἱ θυσιασθέντες διὰ τὴν πα-
τρίδα των!

Τὸ σημείωμα λέγει ἀκόμη ὅτι διὰ δευτέραν
φορὰν μὲ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν τάξιν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ
γλωσσικοῦ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι, ἀλλὰ δὲν πιστεύω
νὰ ἀνακάλεσεν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸν κ. Σπέντζα,
ἐπὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ ὁποίου ἐγράφηκε ἡ
ἐπίσημη γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς, ἡ κρατικὴ
γραμματικὴ, ἡ ὁποία κατὰ τὴν λογικὴν τοῦ
σημειώματος φκιάνει προδότες κλπ. Δὲν πιστεύω
νὰ ἀνακλήθη κατὰ τὴν τάξιν κανένας δικτατορικὸς
ὑπουργὸς ἀπ' ἐκείνους ποὺ κατέργησαν τὸν
τόσο χρήσιμον θεσμόν τοῦ προσκοπισμοῦ. Ἐγὼ
ὁμοίως ἔπρεπε νὰ ἀνακληθῶ γιὰ τὴν φαίνεται μὲ τὰ
γραφόμενά μου — τὰ ὁποία βέβαια δὲν ξέρει ἡ
«Ἐστία» — ἢ ὡς ὑπουργὸς ἐδημιούργησα προδό-
τες καὶ ἀναρχικούς!

Ἄλλῃ λέγει ἀκόμη ἡ «Ἐστία», ὅτι δὲν ἤξεύ-
ρει «ἐλέω τίνος» εἶναι ὑπουργός, ἀφοῦ «οὐδε-
μίαν λαϊκὴν ἢ ἄλλην ἐντολήν» εἶχα. Δὲν θέλω
νὰ ὑπενθυμίσω ποιοὺς ὑπουργοὺς ὑπεστήριξε!
Ἄς εἶπω καλύτερα ὅτι ἡ συνάδελφος τῆς «Ἐ-
στίας» ἐφημερίδα «Πολιτικός» ἐγράψε ὅτι
εἶναι ὑπουργὸς ἐλέω τοῦ Μακαριωτάτου Ἀντι-
βασιλέως. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Εἶναι ἀλή-

θεια ὅτι ὡς πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας εἶχα τὴν
πρωτοβουλίαν νὰ διαμαρτυρηθοῦν τὰ ἀνώτατα
πνευματικὰ ἰδρύματα εἰς τοὺς Γερμανοὺς διὰ
τὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἐγκλεισιν τοῦ Μακαριωτά-
του, ὅπως πάλιν ἀπὸ πρωτοβουλίας τῆς Ἀκαδη-
μίας ἐπήγαμε πρυτάνεις καὶ πρόεδροι τῶν ἀνω-
τάτων ἰδρυμάτων καὶ διαμαρτυρηθήκαμε εἰς τὰ
S.S., ὅταν ἐκλείσθησαν οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ εἰς
τὸ Χαϊδάρι. Αὐτὴ τὴν πρωτοβουλίαν τὴν ἐπή-
ραμε ἀπὸ καθῆκον, ὅχι γιὰ νὰ ὑπηρετήσουμε
πρόσωπα. Εἶναι ζήτημα μάλιστα ἀν' ἐμαυτοὺς τὴν
ἐνέργειάν μας ὁ Μακαριώτατος. Ἐγὼ τοῦλάχιστον
δὲν ἐφρόντισα νὰ τὴν μάθῃ — καὶ ἐπομένως δὲν
εἶχε κανένα λόγον προσωπικὸν νὰ μὲ ἐκλέξῃ ὡς
ὑπουργός!

Δὲν εἶνα λοιπὸν «ἐλέω» τοῦ Μακαριωτάτου
ὑπουργός. Ἀναγκάζομαι ὁμοίως νὰ προσθέσω λί-
γες λέξεις προσωπικὰς ὑστερὰ ἀπὸ τὴν προσπά-
θειαν ἐξευτελισμοῦ μου. Καμμιά θέσι δὲν ἐπῆρα
(μέσα στὰ 39 περίπου χρόνια, ποὺ ἐργάσθηκα
ὡς δάσκαλος) «ἐλέω» τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Μὲ
διαγωνισμόν ἐπῆρα τὴν πρώτην μου θέσιν τοῦ
δημοδιδασκάλου στὴν πατρίδα μου Χίον, μὲ
διαγωνισμόν ἐπῆρα ὡς ὑπότροφος Χιακοῦ κληρο-
δοτήματος στὴν Εὐρώπῃ καὶ ἐσπούδασα μὲ τὴν
ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσω ἔπειτα εἰς τὸν τόπον
μου ἐπὶ τινὰ ἔτη καὶ ὑπηρετήσα πράγματι μὲ
πολὺ ἐλαττωμένον μισθόν. Ἀπὸ τῆς Χίου μὲ ἐστει-
λεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις στὴν Κύπρον ὡς γυ-
μνασιάρχην, ὅταν στὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτε-
ρικῶν ἐργάζετο ὁ μακαρίτης Ἰὼν Δραγοῦμης.
Ἀπ' ἐκεῖ μὲ ἐκάλεσαν στὴν μεγάλη Ἀμπετεῖον
Σχολὴν τοῦ Καίρου καὶ ἔπειτα ἦλθα στὴν ὑπη-
ρεσίαν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὅταν πρόεδρος
τῆς Ἐπιτροπῆς του ἦτο ὁ Γεώργιος Χατζιδά-
κης. Ἐγὼ ἀνήκω εἰς οἰκογένειαν ἀγροτικὴν, δὲν
εἶχα ποτὲ μπάριμπα στὴν Κορώνην, ἔπρεπε μόνον
μὲ τὴν ἐργασία μου νὰ πάγω ἐμπρός. Στὸ Πανε-
πιστήμιον δὲν ἐμπῆκα ἀπὸ τὸ παράθυρον,
ἀλλ' ἀφοῦ μὲ ἐκρίνε ἡ Σχολή, ἡ ὁποία εἶχε
τότε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς καθηγητὰς
Τσοῦντα, Μενάρδο καὶ Σωτηριάδην. Στὸ νο-
σοκομεῖον ἦμουν ὅταν μὲ ἐξέλεξαν πρόεδρον τῆς
Ἀκαδημίας.

Καμμιά θέσι λοιπὸν δὲν ἐπῆρα «ἐλέω» τοῦ
δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος. Ἐπαύθηκα ὁμοίως «ἐλέω» τῆς
δικτατορίας, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε τόσο πολὺ γιὰ
τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τῆς. Ἡ δικτατορία
κατέβασε τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας τῶν Καθηγητῶν
τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τὰ 70 στὰ 65 καὶ
ἐβγαλε ἔτσι τόσοσους καθηγητὰς μὲ ἀξία ἐθνικὴ
καὶ ἐπιστημονικὴ, τὸν Βορέα, τὸν Βολονάκη, τὸν
Κούζη, τὸν Ρωμαῖο, τὸν Παπαδάκη, τὸν Χαρι-
τωνίδην καὶ ἄλλους! Ἀφίνω τὸ ζήτημα ὅτι με-
ρικοὶ ἀπὸ τοὺς παυθέντες ἀπὸ τῆς λύπης τους
ἀπέθαναν, ἀφίνω τὸ ζήτημα ὅτι ὁ νόμος ἐφαρ-
μόσθη μὲ τόση ἀναιρεσία, ὥστε εἶμιναν στὸ
Πανεπιστήμιον μερικοὶ «ἡμέτεροι» ποὺ εἶχαν τα-
κτοποιήσει τὰ χαρτιά τους. Ἀφοῦ ἐφυγαν τόσοὶ
καλοὶ καθηγηταί, τὸ ὄριον ξαναῆρθε στὰ 70!
Διὰ τὴν τῶρα ἔχασε τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσα-
λονίκης τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ρωμαίου, ποὺ δὲν
εὐρέθη κανὲν διάδοχός του, ὅπως καὶ τοῦ Κούζη;
Ὁ Βορέας ἀναγκάσθηκε νὰ διακόψῃ τὴν δημο-

σίευσί τῶν μελετῶν του καὶ δὲν βλέπω κανένας ἄλλος νὰ τὴ συνέχισε. Ἐγὼ ἐπαύθηκα ἀφοῦ δημοσίευσά τὸν πρῶτο τόμο τῆς Βυζαντινῆς μου Ἱστορίας, ἐτιμωρήθηκα δηλαδὴ γι' αὐτό! Ἐκτοτε δὲν ἠμπούρεσα καὶ ἐγὼ νὰ συνεχίσω τὴν Βυζαντινὴ Ἱστορία. Ἄς σημειωθῆ τὴν Δικτατορία ἠμποροῦσε νὰ βοηθήσῃ τοὺς φίλους τῆς εὐφυέστερα χωρὶς νὰ κάμῃ τὴν ἐγκληματικὴν παῦσι τὸσων καλῶν καθηγητῶν. ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ τοὺς φίλους τῆς ἐκτάκτους καθηγητῆς ἐπὶ τινὰ ἔτη χωρὶς νὰ τσαλαπατήσῃ τὸ Πανεπιστήμιο. Ἄλλ' οἱ διάδοχοί μας δὲν εἶχαν φαίνεται ἐμπιστοσύνη στοὺς ἑαυτοὺς τῶν καὶ τώρα πού εὐρήκαν τὴ δικτατορία ἔπρεπε νὰ κάμουν τὴ δουλειά τους. Διὰ τοῦ νόμου 1430 (τοῦ 1938) καταργήθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν καὶ μετὰ τὴν πτῆσι τῶν διαφόρων ὑπουργῶν οἱ διάδοχοί μας ἐγίναν ἀμέσως τακτικοὶ καθηγητῆς. Ὁ ιστορικὸς μάλιστα νόμος 1755 ἐφρόντισε νὰ μὴ χαθῆ καθόλου χρόνος μετὰ τὴν παύσεώς μας καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν διαδόχων μας. Ἡμεῖς ἐφύγαμε τὴν 30 Αὐγούστου καὶ τὴν ἐπομένη οἱ διάδοχοί μας ἦσαν διωρισμένοι! Τόση ἦτο ἡ φροντίδα τῆς δικτατορίας γιὰ τὸν τρίτο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ! Αὐτὴ τὴ δικτατορία δὲν τὴν ἀνεκάλεσε ποτὲ εἰς τὴν τάξι ἢ «Ἐστία», ἐμένα μόνον ἀνεκάλεσε.

Εἰς ἄλλο σημείωμα ἢ «Ἐστία» (30.3.45) μετὸν τίτλο «Ζαφειρίτσας φερετζῆς» ἔγραψε:

«Ὡς ἄλλη Μάρθα περὶ πολλὰ τυρβάζουσα, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εὐρήκε τώρα τὸν καιρὸν νὰ καταρτίσῃ νομοσχέδιον περὶ ὀργανώσεως τοπικῶν βιβλιοθηκῶν εἰς ἐκάστην πόλιν ἢ κωμόπολιν ὡς καὶ εἰς συνοικίας τῶν μεγάλων πόλεων, καθὼς λέγει ὁ νόμος—καὶ περὶ ἐνιαίας ὀργανώσεως τῶν ἀνὰ τὸ κράτος βιβλιοθηκῶν. Ὅλα αὐτὰ θὰ γίνων βεβαίως μετὰ 5—6 ἔτη, θὰ σὺν θεῷ ἠσυχάσωμεν. Σήμερον ὁμως δὲν ὑπάρχει ἴποτε. Δὲν ὑπάρχουν ἰζάμια εἰς τὰ σχολεῖα, δὲν ὑπάρχουν θρανία, δὲν ὑπάρχουν χεῖματα διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων! (1) κ. Ἄμαντος ὁμως καταρτίζει νόμους τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος, μετὰ νέας θέσεις καὶ χορηγίας καὶ μισθοὺς ἀμέσως καταβαλλομένους. Εἴμεθα λοιπὸν καλὰ ἢ δὲν εἴμεθα;»

Ὅταν ἐγίνα ὑπουργός, τὸ πρῶτο ζήτημα πού με ἀπασχόλησε ἦτο τὸ ἀνοίγμα τῶν σχολείων καὶ τὰ σχετικὰ μετὰ αὐτὸ προβλήματα. Ἐπρεπε νὰ ἀνοίξουν ὅπως-ὅπως τὰ σχολεῖα διὰ νὰ ἀρχίσουν τὰ παιδιὰ νὰ ἐργάζωνται. Εἰς ἐρώτημα μάλιστα τῆς ἐφημερίδος «Δημοκρατία» (9.1.45) ἀπάντησα:

«Τὸ πρῶτον ζήτημα τὸ ὁποῖον με ἀπασχολεῖ εἶναι τὸ ζήτημα τῶν σχολικῶν κτιρίων. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν σχολεῖον, διότι ἄλλα σχολεῖα καιροσάφησαν καὶ ἄλλα κατέχονται ἀπὸ διαφόρους ὑπηρεσίας... Καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ κεντρικὸν Ὑπουργεῖον εἶναι ἀδύνατος ἡ παραμονὴ τῶν ὑπαλλήλων ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν ὥραν, διότι οὐδὲν παράθυρον φέρει ὑελοπίνακας. Πρέπει λοιπὸν νὰ καταβάλωμεν κάθε φροντίδα διὰ τὴν ἐξέυρξιν σχολικῶν κτιρίων καὶ κατόπιν θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐξειτάσεων καὶ τῶν καιροσάφησεων, ὡς μέλλομεν νὰ δώσωμεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Παιδείαν.»

Ἀπὸ τὰ σχολεῖα πράγματι ἔπρεπε νὰ ἀρχίσω καὶ ἀρχισα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ζήτημα τῶν βιβλιοθηκῶν εἶναι φερετζῆς τῆς Ζαφειρίτσας, ὅπως ἔγραψε ἢ «Ἐστία» μετὰ τὴν τάξι ἐξουτελισμοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ. Βέβαια ἀφοῦ τὸ ζήτημα τῶν βιβλιοθηκῶν ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ἐλεύθερης κρατικῆς ζωῆς δὲν ἐλύθη ἐν τῇ Ἑλλάδι, δὲν παραξενεύομεθα ὅτι οἱ δημοσιογράφοι τὸ ἀγνοοῦν. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἀρμοδία ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου, ἢ ὁποῖα ἕως τότε δὲν εἶχε δεῖξει ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ζήτημα, εἶδε πληροφορίας περὶ τοῦ νόμου, πρὶν ἀκόμη λάβῃ τὴν ὀριστικὴν του μορφή. Πῶς νὰ κάμω βιβλιοθήκες καὶ εἰς τὶς συνοικίας τῶν πόλεων καὶ πού νὰ εὐρῶ «μισθοὺς ἀμέσως καταβαλλομένους»; Ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸ νὰ ἐπιβαρύνω τὸ Κράτος καὶ ὁ νόμος θὰ εἶχε ἐφαρμογὴ μόνον ἐφ' ὅσον θὰ εὐρίσκοντο χρήματα ἀπὸ τοὺς δήμους ἢ κληροδοτήματα. Ἡ «Ἐστία» δὲν φταίει, διότι ἔγραψε ἀνακρίβεις πού τῆς ἔδωσαν, φταίει ὁμως διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ζητήματος ὡς περιττοῦ.

Ἐγραψα καὶ ἄλλοτε, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν πολλὰ βιβλιοθήκες πού ἐγίναν ἀπὸ δωρεὰς ἀλλὰ εὐρίσκονται σὲ κακὴ κατάστασι, κλέβονται καὶ μένουν ἀχρησιμοποίητες. Ἡ χρησιμοποίησί των ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ εὐλάβεια πρὸς τοὺς δωρητῆς. Ἀλλὰ μὴ βιβλιοθήκη στὶς ἐπαρχίες ἔχει μεγάλη σημασία διὰ τὴν πνευματικὴν τῆς πρόοδο. Ἄς πάρουμε μὴ πόλι σὰν τὴν Δράμα, ὅπου ὑπάρχει πλῆθος ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, καθηγητῶν, ἰατρῶν κλπ. Δὲν πρέπει μὴ βιβλιοθήκη ἐν τῇ Δράμα νὰ βοηθῆ τὶς πνευματικὰς ἀνάγκας αὐτῆς; Καὶ ἡ Δράμα ἠμπορεῖ νὰ εὐρῆ ἐξ ἰδίων τὰ μέσα διὰ νὰ καταρτίσῃ μὴ βιβλιοθήκη, δὲ χρειάζεται τὴ βοήθεια τοῦ Κράτους. Καὶ ἄλλες πόλεις πρὸ πάντων τῆς Β. Ἑλλάδος, ἢ Φλώρινα, ἢ Ἐδεσσα, οἱ Σέρρες, ἢ Κομοτινὴ, ἢ Ἀλεξανδρούπολις ἠμποροῦν μόνες νὰ καταρτίσουν ἔστω καὶ ἀναγνωστήρια διὰ νὰ ἐξυψώσουν τὴν πνευματικὴν ζωὴ. Αὐτὸ δὲν ἐγίνε ἕως τώρα, διότι οἱ πολιτικοὶ ὑπουργοὶ δὲν γνωρίζουν τὰ σχετικὰ ζητήματα, ἢ δὲ ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου δὲν τοὺς ἐβοήθησε καθόλου. Ὅταν ἐγίνα ὑπουργός τὸ ἐθεώρησα ἰδιαίτερό μου καθήκον νὰ φροντίσω γιὰ ἕνα ζήτημα πού τὸ ἤξερα. Τὸ ἤξερα δὲ ὅτι τὴν Ἀθήνα πρὸ πάντων, ὅπου ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία εἶναι τόσο δύσκολη ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαταστασίας τῶν βιβλιοθηκῶν. Γιὰ νὰ βρῆτε συχνὰ ἕνα βιβλίον χάνετε τὸν καιρὸ ἀπὸ τὴν μὴ στήν ἄλλη βιβλιοθήκη, ἀναβαίνετε μάταια τὰ ἑκατὸ σκαλιὰ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Γιὰ νὰ διορθωθῇ αὐτὴ ἡ κατάστασι δὲν ἐχρειάζετο νὰ παραλείψω τὰ ἄλλα μου καθήκοντα ὡς ὑπουργός καὶ ἦτο δι' αὐτὸ ὅλως διόλου ἀδικοιολόγητη ἢ πολεμικὴ τῆς «Ἐστίας».

Περὶ τῆς ὑπουργίας μου θὰ χρειασθῆ νὰ γράψω ἄλλοτε λίγα λόγια. Στὸ παραπάνω ἀρθρον ἀναγκάσθηκα νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ἀδικὴ πολεμικὴ μερικῶν ἐφημερίδων ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τῆς δημοτικῆς.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ